

## **ABD’NİN TALEBİ ÜZERİNE MEHMET VECİH’İN FİLİPİNLER’E ŞEYH-ÜL İSLAM VEKİLİ OLARAK GÖREVLENDİRİLMESİ (1913)**

**Hasan TÜRKER\***

### **Öz**

On sekizinci yüzyıl sonlarında sömürgecilik karşıtı fikirlerle kurulan ABD, on dokuzuncu yüzyıl sona ererken kendi ana karası dışında ele geçirdiği topraklarla birlikte sömürgeci bir devlet haline geldi. ABD ele geçirdiği topraklarda kendinden önceki sömürgecilerden farklı bir yöntem izleyerek, sömürgelerindeki insanların dini inançlarına, geleneklerine saygılı davranmaya çalıştı. Okullar, hastaneler, hayır kurumları açtı, işsizlere iş verdi. Ama ABD’nin İspanya’dan ele geçirdiği Filipinler’de, Mindanao adasında yaşayan ve Moro diye adlandırılan Müslüman halk, ABD’nin de kendilerine İspanya gibi davranmaya devam edeceği kaygısıyla bu yeni efendilerine boyun eğmeyip, onlara karşı da direnişi seçti. ABD çıkarlarının Moroları kazanmaktan ve bunun yolunun da onlara dinlerini doğru öğretmekten geçtiğine inanan ABD Filipin Zamboanga Valisi John P. Finley 1913 başlarında bu konuda hükümetini ikna etmeyi başardı. Moroların dini liderlerinden daha önceden aldığı bir mektupla İstanbul’un yolunu tuttu. Amaç Osmanlı Devleti’nden destek alıp Halifenin bölgeye görevlendireceği bir din görevlisinin yardımıyla, Moro halkının ABD egemenliğini kabul etmesini sağlamaktı. Bu çalışma ABD Filipin Zamboanga Valisi John P. Finley’nin Moro halkı adına ve “*Filipin Ahali-i İslamiyesi Vekil-i Mutlakı*” sıfatıyla İstanbul’a gelerek Osmanlı Devleti’nden bölgeye bir din görevlisinin gönderilmesini talep etmesi, yanı sıra bu talebin kabul edilmesi üzerine Seyit Mehmet Vecih Efendi’nin, “*Şey-ül İslam Vekili sıfatıyla*” Filipinler’e gönderilmesini konu edinmektedir. Araştırma Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri, Mehmet Vecih Efendi’nin Filipinler’deki izlenimleri ve Filipinler’den gönderdiği mektuplarını yayınlayan Tasvir-i Efkâr gazetesi koleksiyonuna dayanarak hazırlanmıştır.

**Anahtar kelimeler:** *Meşihat, Mehmet Vecih Efendi, John Park Finley, Filipinler ve Osmanlı Devleti*

### **Abstract**

**The Assignment of Mehmet Vecih to the Philippines as Shaykh al-Islam Deputy on the Request of the United States (1913)**

---

\* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği  
Anabilim Dalı, Buca – İzmir. E-posta: tukergood@gmail.com  
(Makale Gönderim Tarihi: 05.06.2018 - Makale Kabul Tarihi: 07.12.2018)

The United States, founded in the late eighteenth century with anti-colonial ideas, became a colonial state with the territories it acquired from outside of its mainland at the end of the nineteenth century. The United States has tried to treat the religious beliefs and traditions respectfully to its people in its colonies by following a method different from the previous colonists in the territories it seized. The United States opened schools, hospitals, charities and gave jobs to the unemployed. But in the Philippines, where The United States seized from Spain, the Muslim people who lived in Mindanao and called Moro, did not submit to these new masters and resisted them with the concern that the United States would continue to treat them just like Spain. The United States interests can be achieved by winning Moros and the only way to this is winning them with religion, John P. Finley managed to convince his government in early 1913. He went to Istanbul with a letter from Morean religious leaders he had received earlier. The aim was to get support from the Ottoman State and help the people of Moro to accept The United States sovereignty, with the help of a religious officer. This work is about John P. Finley The United States's governor of Zamboanga coming to Istanbul with a duty entitled "Philippines Muslim People Deputy Absolute" and requesting a religious officer to the province which has been accepted. And the government is sending Seyit Mehmet Vecih Efendi to Philippines. This research was based on the collection of the Prime Minister's Ottoman Archive, a collection of the newspaper Tasvir-i Efkâr, which published Mehmet Vecih Efendi's impressions in the Philippines and his letters from the Philippines.

**Key words:** *Shaykh al-Islam Department, Mehmet Vecih Efendi, John Park Finley, Philippines and Ottoman Empire*

## Giriş

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında çoğu satın alma yoluyla da olsa anakarasında topraklarını genişletti, sınırları Batı da Pasifik Okyanusu'na, Doğu da Atlas Okyanusu'na dayandı. Yüzyılın sonuna doğru ABD ekonomisi sanayileşmenin de etkisiyle hızla büyüdü. 1890'lara gelindiğinde büyüyen ekonomi için yeni pazarlara ulaşmak kaçınılmaz hale geldi ve bu büyüme ABD'yi sınırları dışında genişlemeye itti. Bu genişleme aynı zamanda 1776'da sömürgecilik karşıtı fikirlerle kurulmuş bir devlet olan ABD'yi on dokuzuncu yüzyılın son on yılında sömürgeci bir devlet haline dönüştürdü.<sup>1</sup> Yüzyılın sonunda ABD Küba ve Filipinler'i ele geçirdi. Küba'da İspanyollara karşı 1895'te başlayan isyan sırasında Havana'da demirli bulunan Maine adlı bir ABD savaş gemisi batırıldı. Bu olaydan İspanya'yı sorumlu tutan ve Küba'yı arka bahçesi olarak gören ABD, İspanya'ya savaş ilan etti. Kısa süren savaş sonunda Küba düştü. Bu arada Hong Kong'da bulunan Tuğamiral George Dewey'e, İspanyol donanmasının ABD kara sularına girmesine engel olma görevi verildi. Komodor George Dewey, bu görevle Filipinler'e doğru yola çıktı ve ABD donanması hiç kayıp vermeden İspanyol donanmasını yok etti. Küba ve Filipinler'de tutunamayan İspanya'nın barış istemesi üzerine 10 Aralık 1898'de anlaşma imzalandı. Buna göre Küba bağımsızlığa hazır olana kadar ABD yönetimine bırakılırken, Filipinler 20

---

<sup>1</sup> Sander 1989, s.160

*ABD'nin Talebi Üzerine Mehmet Vecih'in Filipinler'e Şeyh-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi (1913)*

milyon ABD doları karşılığında ABD'ye satıldı.<sup>2</sup> Filipinler'in ABD'nin eline geçmesi bundan böyle ABD'yi, aynı zamanda, bir Uzak Doğu ülkesi haline de getirdi.<sup>3</sup>

Artık ABD dış politikasında yeni bir dönem başlıyordu. Bu yeni dönemdeki Amerikan dış siyasetinin ve ekonomisinin yeni yönünü Senatör Albert J. Beveridge'in sözleri şu şekilde özetliyordu: *"Daha soylu ve daha erkek insanlardan doğan daha yüksek uygarlıklar karşısında, alçak uygarlıkların ve çürümekte olan ırkların ortadan kalkması Tanrı'nın sınırsız tasarısının bir parçasıdır ...Amerikan fabrikaları Amerikan halkının kullanabileceğinden daha fazlasını yapmaktadırlar, Amerikan toprağı tüketilebildiğinden daha fazlasını çıkarıyor. Tutunabileceğimiz yol, bizim için çizilmiş bir yazıdır; dünya ticareti bizim olmalıdır, olacaktır. Ve bunu anamızın [İngiltere] örnek olduğu biçimde yapacağız. Bütün yeryüzünde Amerikan ürünlerinin dağıtım noktaları olarak ticaret karakolları kuracak, Okyanus'u ticaret filomuzla kuşatacak ve büyüklüğümüzle orantılı bir donanma oluşturacağız. Ticaret kollarımızın çevresinde bizim bayrağımızı dalgalandıran ve bizimle ticaret yapan, kendi hükümetlerine sahip büyük sömürge kurulan, kurumlarımız ticaretin kanatları altında bayrağımızı izleyecektir."*<sup>4</sup> ABD'nin Filipinler'e kadar uzanmasını değerlendiren Senatör Beveridge ise şöyle diyordu: *"Filipinler sonuna dek Birleşik Devletler'e ait topraklar olarak kalacaktır. Ve Filipinler'in biraz gerisinde Çin'in sınırsız pazarları yatmaktadır. İkisinden de çekilmeyeceğiz. Takımadalardaki görevimizden vazgeçmeyecek, Doğuda elimize geçen fırsatı kaçırmayacağız."*<sup>5</sup> Senatörlerin açıklamaları da gösteriyor ki ABD, emperyalist isteklerini artık saklamıyor, hatta ilan ediyordu.

Filipinler, adını Portekiz kralı II. Felibe'den alır. Bu ismi Macellan'ın ardından 1542'de adalara gelen Ruy Lopez de Villalobos verir. 1565'te adalara gelen Miguel Lopez de Legazpi Cebu, Leyte, Panay, Mindoro ve Luzon adalarını ele geçirir. Bundan sonra katı bir sömürgeleştirme, Hıristiyanlaştırma faaliyeti başlar. Hıristiyanlaştırma faaliyetleri Agustiniyen, Dominiken, Fransiskan ve Cizvit misyonerleri tarafından yürütülür. On dokuzuncu yüzyıl sonuna doğru birkaç bölge hariç bütün adalar Hıristiyanlaştırılmıştır.<sup>6</sup>

İspanyollar ve misyonerlerin direndikleri için Hıristiyanlaştıramadığı Sulu ve Mindanao'nun batısına sıkışan Müslümanlar vardı. İspanyollar bu Müslüman halka, daha önceleri Faslılar ve Endülüs Arapları, sonraları bütün

<sup>2</sup> Whitney 1965, s.112-113

<sup>3</sup> Armaoğlu 1983, s.76

<sup>4</sup> Ataöv 2007, s.110-111

<sup>5</sup> Ataöv 2007, s.146

<sup>6</sup> Majul 1996, cilt 13, s.83

Müslümanlar için kullandıkları Moro adını vermişlerdi.<sup>7</sup> Moro halkının çoğunluğu Malay kökenliyken, diğerleri Hint ve Arap kökenliydi.<sup>8</sup> Filipinler'in İslamiyet'le tanışması yüzyıllar öncesinde Arap tüccarlar aracılığıyla gerçekleşmişti. 1540'da Şerif Ebu Bekir El Haşim yönetiminde Sulu sultanlığının kurulmasıyla da İslamiyet Filipinler'de siyasi bir güç kazanmıştı. İslamiyet adım adım diğer adalara da yayılırken İspanyolların gelişi bu süreci önce durdurmuş sonra da İslamiyet'i güneye sıkıştırmıştı.<sup>9</sup> Çünkü İspanyollar Filipin adalarını ele geçirdikten sonra kendi inançlarına uygun olarak bu adalarda yaşayanları Hristiyanlaştırma mücadelesine girişmişlerdi. Bunun için çalışıp her türlü baskıyı uygulamaktan da geri kalmamışlardı. Fakat İspanyollar ancak on dokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru modern gemi ve silahları kullanarak Müslümanların yaşadığı bölgeleri denetim altına almayı başarmışlardı. Ancak kırsal kesimdeki Müslümanlar sömürgecilere karşı koydular. İspanyolların tüm çabalarına karşı Müslümanlar kendi dini inançlarını korumak için direndiler ve bu direniş İspanyolların adalardaki egemenliği sona erene kadar da sürdürüldü.<sup>10</sup> *Filipinler'deki İspanyol yönetiminin son dönemlerinde, hükümetin resmi politikası Müslümanları Hristiyanlaştırmaktan çok onları İspanya'nın sadık tebaası haline getirme yönünde olmasına rağmen misyonerler ve kilise liderleri bu sadakatini ancak Müslümanları Hristiyanlaştırmakla mümkün olabileceğini iddia ederek hükümete baskı yapmaya*<sup>11</sup> çalıştılar.

ABD'nin Filipin Zamboanga Valisi John Park Finley'e göre, Müslümanların bu direniş ve savaşları süresince dinî kurumları yok olmuş, Müslüman halk savaşmaktan iş görmeye vakit bulamamıştı. Bundan dolayı da fakir düşmüş ve cahil kalmıştı. Hayatları devamlı mücadele ile geçtiğinden dolayı da yaşam tarzları hep doğal kalmıştı. Üç yüz elli yıla yakın süren İspanyol egemenliği altında uygulanan baskılara ve İslamiyet'in hükümlerini çok az bilmelerine rağmen dinlerini terk etmemişlerdi. İspanyol egemenliğinin sona ermesinden ve Amerika yönetiminin kurulmasından sonra Amerikalıların da İspanyollar gibi davranacağı düşüncesiyle onlara da güvensizlik duymuşlardı.<sup>12</sup>

4 Şubat 1899'da adaların yönetimini İspanya'dan devralan ABD Hükümeti aynı yılın Mart ayında hemen harekete geçerek adalardaki Moro direnişçilerine karşı Osmanlı Hükümeti'nden yardım istedi. Başkan McKinley'in olurlu alan ABD Dışişleri Bakanı John Hay, Amerika'nın İstanbul

<sup>7</sup> Göksoy 1996, cilt 13, s.85

<sup>8</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

<sup>9</sup> Göksoy 1996, cilt 13, s.85

<sup>10</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

<sup>11</sup> Göksoy 1996, cilt 13, s.86

<sup>12</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

*ABD'nin Talebi Üzerine Mehmet Vecih'in Filipinler'e Şeyh-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi (1913)*

Büyükelçisi Oscar Solomon Straus'a bir mektup yazarak kendisinden, Osmanlı padişahından yardım talep etmesini istedi.<sup>13</sup> Buna göre Osmanlı padişahı, Sulu Sultanlığı'ndaki Moro Müslümanlarından silahlarını bırakmalarını ve ABD yönetimini tanımalarını talep etti. O tarihe kadar Filipinler'deki Müslümanların varlığını bilmediğini açıklayan II. Abdülhamit, hac mevsimi olması nedeniyle Hicaz'a gelen Sulu Müslümanlarına (Moro) ulaştırılmak üzere bir telgraf gönderdi. II. Abdülhamit, Morolara telgrafla ulaştırdığı mesajında Amerikalıların, adalardaki halkın dinlerini özgürce yaşayabileceğinin garantisini verdiğini açıklayarak, Morolara, barışçıl bir şekilde ABD hakimiyetini kabul etmelerini tavsiye etti.<sup>14</sup> Bazı Moroların bu çağrıya uydukları görülürken bazılarının ise çağrıya uymayarak adalardaki Amerikalı memurlara ve bazı Hıristiyanlara karşı mücadelelerini ve saldırılarını sürdürdükleri görüldü. Amerikan hükümetinin okul ve hastane açmak, işi olmayanlara iş vermek gibi yaptığı olumlu işleri direnişçi Morolara anlatmak pek mümkün olmadı.<sup>15</sup> Bazı Moroların ABD yönetimine karşı direnişi devam etti. Oysa ABD için Filipinler çok önemliydi. Filipinler'e komşu 850 milyon insan her yıl Amerika'da üretilen ve değeri bir milyar doları bulan mal satın alıyordu. ABD için Filipinler bir basamaktı, asıl hedef Asya idi.<sup>16</sup> Onun için Filipinler'de barışın ve huzurun sağlanması ABD için önemliydi. Bu nedenle Zamboanga Valisi Binbaşı John Park Finley 1912 Nisan ayında Moro sorununu çözmek için harekete geçti.

### **1. John Park Finley'in Girişimleri ve Mehmet Vecih Efendi'nin Filipin Şeyh-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi**

Oscar Solomon Straus'un 1899'daki girişimi çok başarılı sonuçlar doğurmasa da bundan etkilendiği anlaşılan hatta, Straus'un girişimlerinin, kendince, başarılı sonuçlar verdiğine inanan, ABD'nin Zamboanga Valisi Binbaşı John Park Finley, benzer bir girişimde bulunmak ve hükümetini bu konuda ikna edebilmek amacıyla 1912'nin Nisan ayında Zamboanga'dan ayrılarak Washington'a döndü.<sup>17</sup> John Park Finley'nin, Moro halkının, dinlerini özgürce ve doğru bir şekilde öğrenmeleri ve ananelerine saygı gösterilmesi durumunda, ABD yönetimine karşı sorun çıkarmayacağı inancını taşıdığı anlaşılıyordu.

---

<sup>13</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

<sup>14</sup> Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Osmanlı-Malay Dünyası Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ET: 23.02.2018)

<sup>15</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

<sup>16</sup> Ataöv 2007, s.114

<sup>17</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

Moro halkının halifeye olan bağlılığını bildiğini söyleyen John P. Finley, bundan yararlanmak için Filipinler'den ayrılmıştı. O, Moro halkının dini inançlarını öğrenmek için Kuran-ı Kerim'in İngilizce tercümesini bile okumuştur. Kuran-ı Kerim'den anladıklarını Moro halkına anlatan Finley bir de cami inşa ettirmişti. Bununla birlikte Finley, Moro halkının güçlü bir din öğreticisine ihtiyaçları olduğuna inanıyordu.<sup>18</sup> Yaptığı çalışmalarla Moroların gönlünü kazanan ve Amerikan çıkarlarını Moroların dinlerini doğru öğrenip iyi birer Müslüman olmalarında gören John P. Finley, Hacı Abdullah Nuno ve diğer 58 Moro Müslüman liderinin Osmanlı Padişahı ve Halifesi Mehmet Reşat'a hitaben ortaklaşa yazdıkları bir mektupla Amerika'ya dönmüştü.<sup>19</sup>

Yaklaşık bir yıl ülkesinde kalarak hükümetini ikna etmeye çalışan ve Moroların mektubunu İstanbul'a ulaştırmak için büyük çaba harcayan John P. Finley, nihayet hükümetini ikna etmeyi başararak 1913 Mart ayı başlarında Moro halkından aldığı yetkiyle, "*Filipin Ahali-i İslamiyesi Vekil-i Mutlakı*" sıfatıyla İstanbul'a geldi.<sup>20</sup> Şeyh-ül İslam Esad Efendi 27 Mart 1913 Perşembe günü kendisini bu sıfatla kabul etti. Finley, görüşmede hem vekili olduğu Morolar hakkında Esad Efendi'ye bazı bilgiler verdi, hem de onların gönderdikleri mektubu halifeye sunulmak üzere kendisine teslim etti. Bundan başka Filipin Müslümanlarına yazılacak cevapta yer alacak öğütleri içeren bir muhtırayı da gereğinin yapılması talebiyle Esad Efendi'ye verdi.<sup>21</sup>

Muhtırada özetle şu görüş ve isteklere yer veriliyordu:

1. Filipin adaları Müslümanlarının İslamiyet'e ve Hilafet makamına karşı olan bağlılıklarının bir göstergesi olarak vekil-i mutlakları John P. Finley aracılığıyla gönderdikleri mektuptan memnuniyet duyulduğu açıklanmalı.
2. Filipin Müslümanlarının her sene düzenli olarak hac görevini yerine getirmelerinden, ayrıca İslam dininin yayılması hakkındaki çalışmalarından ve gayretlerinden haberdar olunduğu ve bu konunun takdir edildiği açıklanmalı.
3. Taluksangay şehrinde ibadetlerini yerine getirmek için bir cami inşa etmelerinden dolayı Moro Müslüman halkı kutlanmalı ve ayrıca bu konudaki övgüye değer çalışma ve çabalarının artırılması istenmeli.
4. Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin resmi bir din ya da mezhebinin olmaması nedeniyle dünyanın hiçbir yerinde Müslümanların dini, kutsalı, adetleri ve asayişini aleyhinde bulunmadığı ve diğer Amerika vatandaşları

<sup>18</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

<sup>19</sup> Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Osmanlı-Malay Dünyası Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ET: 23.02.2018)

<sup>20</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

<sup>21</sup> BOA, HR.SYS, 70-36 M.21.04. 1913

*ABD'nin Talebi Üzerine Mehmet Vecih'in Filipinler'e Şeyh-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi (1913)*

gibi Filipin Müslüman halkının da din özgürlüğüne sahip olduklarının bilindiği açıklanmalı

Bununla birlikte Amerika hükümeti tarafından söz konusu adalarda toplanan vergilerin İslam dini aleyhine harcanılmayacağı, kullanılmayacağı ve inançlarını yerine getirilmelerinden dolayı Müslümanların hiçbir zaman baskı ile karşılaşmayacakları güvencesinin verildiği açıklanmalı.

5. Kendisi hakkında sonsuz güven duyulan Filipin Müslüman halkının mutlak vekilinin (John P. Finley) ifadesinde; söz konusu ahaliden bazılarının gerek Hıristiyan ve gerek bazı Amerikan askerlerine ve memurlarına bazı Müslüman muallimlerin<sup>22</sup> himayesi altında geleneksel şiddet yöntemlerini uygulayarak öldürdükleri anlaşılıyor. Bu gibi suçları işlemeye cesaret edenler hakkında her ne kadar adalet önlemlerini işletmek ve şiddet kullanmak Amerikan hükümeti için çok kolay ise de İslam dinine aykırı olan ve Müslüman halkın ilerleyip kalkınmasına engel ve zarar görmelerine neden olan bu eylemlerden kesinlikle vazgeçmelerinin İslamiyet'in yararına olacağı açıklanmalı.

6. Sunulan mektuba göre, Müslüman halk her şekilde gerçek Müslümanlara yaraşır bir şekilde yaşam sürmekte arzulu olmakla birlikte, halkın çoğunluğunun dini hükümler konusunda cahil olduğu anlaşılıyor. Gerçek Müslüman olanlar, mensup oldukları hükümete sadık kalmalıdır. Müslüman halka Kuran-ı Kerim'in yasakladığı kumar, alkol, hırsızlık, yalan söylemek, yağma ve fuhuş yapmaktan uzak durmaları için gereken öğütler verilmeli.

7. Filipin Müslümanları Vekil-i Mutlakı John P. Finley, adı geçen İslam toplumunca seçilen bazı imam hatip ve benzeri din adamlarının cehaletinden ve taassubundan ve de bu kişilerin Müslüman halka öğütlerde bulduklarından söz etmektedir. Bu gibi kişilerin dini görevleri çok önemli olduğundan bunların din adamları arasından seçilmeleri zorunluluktur. Kuran-ı Kerim'in bu cahiller tarafından yanlış yorumlanmasının ortaya çıkardığı zararlar çok büyük olduğundan bunların seçiminde son derece özen gösterilmesi konusunda gereken öğüt verilmeli.

8. Müslüman halkın her türlü cehaleti terk ederek herkesçe bilinen servetin artması, ticaretin genişlemesi, tarımın ıslahı konularında hükümetçe sunulan olanaklardan yararlanmalı diye gerekli öğüdün verilmesi.<sup>23</sup>

9. Hükümet tarafından belirlenen yöntem sayesinde Müslüman halkın maddi ve manevi alanlarda ilerleme kaydetmeleri amacıyla Hicaz'a gitmelerine

<sup>22</sup> Osmanlı kaynaklarında Seyit Mehmet Vecih'in görev tanımı "*Şeyh-ül İslam Vekili*" iken, John Finley'in açıklamalarında ise "*Muallim*" olarak kullanılmıştır.

<sup>23</sup> Bu madde, BOA, HR.SYS 70-36 nolu arşiv belgesinde var, fakat Meşihat Dairesi tarafından yazılan örnekte ise bulunmamaktadır.

kolaylık sağlanacağından, böylece dünyanın çeşitli yörelerindeki Müslümanların ilerlemeleri hakkında bilgi sahibi olabileceklerinin duyurulması.

10. Bilgili ve fazilet sahibi bir Müslüman öğreticinin doğru yolu göstermesine nail olmak ve onun dini hükümleri öğrenmek konusunda Müslüman halk tarafından gösterilen arzu hakkında açıklama yapmakla bu yöndeki arzularını yerine getirmek için gereken özelliklere sahip, herkes hakkında adalet ve din özgürlüğü esası üzerine kurulan Filipinler'deki Amerika siyasetine vakıf, ulemadan bir zatın gereken önemi dikkate alacağı açıklanmalı.

11. Taluksangay camisi içine asılması için gereken ayet-i kerime ve kutsal yazıların vekil-i mutlaka John P. Finley'e verilerek gönderildiği ilan edilmeli.<sup>24</sup>

John Finley'nin Filipin adalarında görevlendirilmek üzere bir din adamı talebi Şeyh-ül İslam Esad Efendi tarafından kabul edildi. Şeyh-ül İslam Esad Efendi, John P. Finley'nin Filipinler'de görevlendirilmek üzere talep ettiği din görevlisi olarak Meşihat Dairesi'ndeki<sup>25</sup> kâtiplerden Mehmet Vecih Efendi'yi Sultan Reşat'a önerdi. Esad Efendi'nin teklifini kabul eden Sultan Reşat, 13 Mayıs 1913'de Mehmet Vecih Efendi'nin Filipinler'e "*Şeyh-ül İslam Vekili*" sıfatıyla görevlendirilmesini onayladı.<sup>26</sup> Osmanlı Devleti 1565'te aynı coğrafyada, Endonezya'da yer alan Açe Müslümanlarının çağrısı üzerine de askeri yardım göndermişti.<sup>27</sup> Ancak bir İslam toplumunun çağrısı üzerine Uzak Doğu'ya bir Şey-ül İslam Vekilinin gönderilecek olması ilk kez rastlanılan bir durumdu.

Mehmet Vecih Efendi'nin atanmasının doğru bir seçim olduğunu dile getiren John P. Finley, sık sık bir araya geldiği Mehmet Vecih Efendi ile ilgili olarak şu değerlendirmede bulunduğu görülmektedir; "*Zeki, muktedir, faal ve namuslu bir zat ... Mumaileyh hakkındaki bu kanaatimi söylemekle ayrıca bir mahzuziyet (hoşnutluk) duyuyorum.*"<sup>28</sup> Fakat bir sorun vardı. Filipin adalarında görevlendirilecek Seyit Mehmet Vecih Efendi ve beraberinde götüreceği diğer birkaç din görevlisinin harcamalarını ve maaşını kim karşılayacaktı? Meşihattan Dairesi'nden sadarete yazılan 19 Mayıs 1913 tarihli bir yazıda "*Filipin Ahali-i İslamiyesi Vekil-i Mutlakı*" John P. Finley'ye verilecek mektubun hazırlanacağı açıklandıktan sonra Filipinler'e gönderilecek din görevlilerinin yol masrafları ve maaşlarının nasıl karşılanacağı soruluyordu. Yazıda ayrıca John P. Finley ile Mehmet Vecih arasında maaş konusunda bir anlaşmaya varıldığı, ama Filipin

<sup>24</sup> BOA, BEO 4174-313019, H 15.06.1331

<sup>25</sup> Şeyh-ül İslamlık Dairesi

<sup>26</sup> Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Osmanlı-Malay Dünyası Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ET: 23.02.2018)

<sup>27</sup> Özcan 1997, s. 38

<sup>28</sup> *Tasvir-i Efkar*, 28 Mayıs 1913



adalarına gönderilecek diğer din görevlilerinin maaşları hakkında Meşihat Dairesi'nin herhangi bir haberinin bulunmadığı, eğer John P. Finley ile bu konuda bir anlaşmaya varılmış ise, bu anlaşmanın kendilerine de bildirilmesi isteniyordu.<sup>29</sup> Meşihat dairesinin bu yazısına Sadareten verilen cevapta, yakında Amerika'ya gidecek olan “*Filipin Ahali-i İslamiyesi Vekil-i Mutlakı*” John P. Filey'nin Mehmet Vecih ve diğer görevliler için gereken tahsisatı ve harcırahı sağladıktan sonra İstanbul'a yazacağı ve görevlendirilen kişilerin ondan sonra Filipinler'e gönderilecekleri bildiriliyordu.<sup>30</sup> Bu yazışmalardan da açıkça anlaşılıyor ki Filipinlere gönderilecek din görevlilerinin yol masrafları ve maaşları Osmanlı Hükümeti tarafından karşılanmayacaktı.

Kafalardaki bir başka soru Filipinler'e gönderilecek olan Seyit Mehmet Vecih Efendi'nin oradaki görevinin ne olacağıydı? Bu soruya John P. Finley yaptığı açıklama ile netlik kazandırıyor: “*Muallim Efendi'nin vazifesi asliyesi(görevi) Filipin adaları maarif nazırı tarafından tanzim olunarak, yine adalar parlamentosundan geçecek, bir maddei kanuniye ile tayin edecektir. Maaşını Filipin Hükümeti vereceği cihetle mumaileyh Filipin kanunlarıyla mukayyet (bağlı) olacak ve mekatib-i resmiyeden(resmi okullardan) birinde dairesi ihtisası(uzmanlığı) dahilinde ders verecektir. Bundan hariç olarak Ahali-i İslamiye'ye dini mev'izeler (öğütler) irad edecek ve umur-u diniyeyi talim hususunda serbest bulunacaktır.*”<sup>31</sup>

22 Mayıs 1913 Perşembe günü “*Filipin Ahal-i İslamiyesi Vekil-i Mutlakı*” John P. Finley Halife-Sultan Reşad tarafından kabul edilir.<sup>32</sup> Görüşme sırasında Sultan Reşad, Amerika'nın Morolara verdiği dini özgürlük garantisinden dolayı duyduğu memnuniyeti kendisine ifade eder. Öte yandan John P. Finley'nin Meşihat Dairesinden Filipin Müslümanlarına hitaben yazılmasını talep ettiği yazı önceden hazırlanarak bu görüşme sırasında kendisine teslim edilir.<sup>33</sup> Yazının John P. Finley'nin verdiği muhtıraya uygun olarak hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Filipin Müslümanları Morolara hitaben hazırlanan yazıda şöyle deniliyordu: Filipin adalarında yaşayan Müslüman halkın halifeye olan bağlılıklarını bildirmek üzere Amerika Birleşik Devletleri binbaşlarından ve Filipin adalarında bulunan Zamboanga Valisi John P. Finley aracılığıyla sundukları yazıda açıklandığı gibi Müslüman halkın kendilerini ibadete

<sup>29</sup> BAO, BEO, 4174/313019, H. 15.06.1331

<sup>30</sup> BAO, BEO, 4174/313019, H. 15.06.1331

<sup>31</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

<sup>32</sup> BOA, İ.MBH, 12/40, H.11.06.1331

<sup>33</sup> Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Osmanlı-Malay Dünyası Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ET: 23.02.2018)

<sup>33</sup> *Özcan 1997, s. 38*

vermelerinden, Allaha korkarak doğru yolda olmalarından, dini görevlerini yerine getirmeleri için kendilerine sağlanan olanaklardan ve ayrıca dinin yayılmasına yaptıkları hizmetlerden ve de Taluksangay şehrinde bir cami inşa edilmesinden halife büyük bir memnuniyet duymaktadır. Ancak adalardaki Müslüman halktan bazılarının cehaletle öldürme-yaralama, alkol kullanma ve zina yapma gibi Kuran-ı Kerim'deki benzer yasaklara cüret ettikleri haber alınmıştır. Allah, Müslüman halkı bu tür günahlardan menettiği için Filipin Müslüman halkının da daima bu tür günahlardan sakınmaları ve oralarda bulunan İslam ulemasının, dinin emir ve yasaklarını öğütlemeleri konusunda halifenin emrini bildiririm. Halifenin Filipin Müslüman halkına dini eğitim vermek üzere ulemeden birkaç kişinin Filipin adalarına gönderilmelerini emretmesi sonucunda yakında uygun görülen kişilerin gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Taluksangay şehrinde yapılan camiye asılmak üzere halife tarafından emredilen yazı ve layiha Moro namına John P. Finley ile gönderilmiştir.<sup>34</sup> Sultan Reşad ile yaptığı görüşmeden çok memnun ayrılan Finley, duyduğu memnuniyeti şu cümlelerle açıklamıştır: “*Zat-ı hazret-i hilafetpenahiden gördüğüm iltifat ilelebet hatırai şükranımdan silinmeyecektir. Hükümet-i seniyyelerince teşebbüsümü müsmir(yararlı) kılmak için gösterilen hüsn-ü muamele pek alicenabane ve şayan-ı şükrandır. Bu meyanda Şeyh-ül İslam Efendi hazretlerine bilhassa minnettirim. Ahali-i İslamiye'ye hitaben tastir(yazma) buyurdıkları emirnamei aliye yed-i mefharetime (şerefle) aldım.*”<sup>35</sup>

Bu arada girişimlerinin İslam dünyasına katkı sağladığı düşüncesiyle olsa gerek John P. Finley'ye üçüncü dereceden bir Mecidiye Nişanı'nın verilmesi için irade-i seniyye çıkarılmış ve bu irade-i seniyyenin yerine getirilmesi görevi Hariciye Nezareti'ne verilmiştir.<sup>36</sup>

## 2. Seyit Mehmet Vecih Efendi'nin Filipinler'e Ulaşması ve Filipinler İzlenimleri

Filipinler Şeyh-ül İslam Vekili olarak görevlendirilen Seyit Mehmet Vecih Efendi, 1913 yılının Ekim ayında İstanbul'dan ayrılır. Beyrut, İskenderiye ve Cidde üzerinden Singapur'a oradan da 28 Ocak 1914'te Filipinler'e ulaşır.<sup>37</sup> Seyit Mehmet Vecih Efendi Filipinler'deki izlenimlerini, Tasvir-i Efkâr gazetesine gönderdiği mektuplar aracılığıyla gazetenin

<sup>34</sup> BOA, BEO, 4174/31309, H-15.06.1331

<sup>35</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 28 Mayıs 1913

<sup>36</sup> BOA, İ.TAL, 483/22, H-22.06.1331

<sup>37</sup> Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Osmanlı-Malay Dünyası Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ET: 23.02.2018)

<sup>37</sup> *Özcan 1997, s. 38*

*ABD'nin Talebi Üzerine Mehmet Vecih'in Filipinler'e Şeyh-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi (1913)*

okuyucuları ile paylaşır. Onun gönderdiği ilk mektuba ulaşılammakla birlikte, ikinci mektubunun girişinde anlattığına göre, ilk mektubunda Filipinler'in konumundan ve durumundan ayrıca Finley'nin Müslümanlara yaptığı yardımlardan söz etmiştir. Zamboanga'ya varışında Finley'nin Moro halkı ile birlikte hazırladığı gösterişli bir törenle karşılanan Mehmet Vecih Efendi'nin mektubunda yazdıklarına göre<sup>38</sup>; Finley'nin Müslümanlar lehinde yaptığı çalışmalardan rahatsızlık duyan ve onun girişimlerini sekteye uğratmak için çabalayan bazı çevreler kendisi için düzenlenen karşılama töreninden sonra düşmanca bir tutum takınmışlardır. Zamboanga Valisi ve askeri sorumlusu John P. Finley'nin, Mehmet Vecih Efendi'yi Filipinler'e getirmesini "*Amerika hükümeti din işlerine karışmaz*" ilkesine aykırı bir davranış olarak kabul eden ve hükümete itirazlar yağdıran birçok gazeteci Finley'nin bu girişimini eleştiren makaleler yazmaktan geri durmamışlardır. Müslümanların yaşadığı ve Moro adaları olarak anılan adaların, diğer adalardan ayrı bir vilayet olarak, Amerikalı bir hâkimin kontrolünde ve Moro geleneklerine uygun bir idare tarzı kurmalarını isteyen Finley'nin bu düşüncesi diğer ada sakinlerinin itirazı ile karşılaşmıştır. Seyit Mehmet Vecih'in Zamboanga adalarına Finley'nin çabaları sonucunda ulaşmış olması, Moro adalarının ayrı bir idare ile yönetilmesi fikrinin Müslüman halka ilham vermek amacını güttüğü ve bu seyahatin özellikle gerçekleştirildiği düşüncesinin doğmasına yol açtığı anlaşılmaktadır. İlerleyen günlerde Mehmet Vecih Efendi'nin Finley ile birlikte bölgedeki diğer Moro adalarını birlikte ziyaret etmeleri bu düşüncüyü iyice pekiştirmiştir. Nitekim Mehmet Vecih'in, Finley ile birlikte gerçekleştirdiği bu seyahatten sonra Filipinler Genel Valisi Francis Burton Harrison kendisine ulaşan protestolar üzerine harekete geçerek bu ikiliyi 10 Şubat 1914 tarihinde Manila'ya davet eder. Mehmet Vecih Efendi ve Finley kendileri için Genel Vali tarafından gönderilen özel bir gemiyle Manila'ya gitmek üzere yola çıkarlar. İkili dört gün sonra da Manila'ya ulaşırlar. Manila'da ilk gün Filipinler Genel Kumandanı General Berl'ü ertesi günde Genel Vali Francis Burton Harrison'ı ziyaret ederler. Her iki yönetici de kendilerini büyük bir nezaketle karşılarlar. Hatta General Berl, Manila'da kalacağı süre boyunca kullanması için Mehmet Vecih Efendi'ye lüks bir araba bile tahsis eder.

Manila'da Genel Vali'nin isteği üzerine bir toplantı düzenlenir. Finley toplantıda, kendisinden açıklama isteyen Genel Vali Harrison'a, Hilafet makamından niçin bir Şeyh-ül İslam Vekili talep edildiğini, iktidarı kaybeden<sup>39</sup> Cumhuriyetçilere mensup Filipinler'deki eski yönetimin bu konudaki

<sup>38</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 6 Nisan 1913

<sup>39</sup> 1912 ABD seçimlerini cumhuriyetçi aday ve Başkan Howard Taft'a karşı, Demokrat Parti adayı Woodrow Wilson kazanmıştı.

düşüncesini, Filipinler'in eski Genel Valisinin ve ABD eski Başkanı William Howard Taft'ın izinleri ile İstanbul'a nasıl gittiğini ve Müslüman halkın eğitimi için Mehmet Vecih Efendi'nin seçilme sürecini tek tek anlatır. Mehmet Vecih'i Efendi'nin gezdiği yerlerde büyük etkiler bıraktığını sevinçle öğrendiğini açıklayan Genel Vali Harrison'ın aslında kendisine kadar ulaşan şikayetlerden rahatsızlık duyduğu anlaşılıyor. Çünkü Vali Harrison, dini işlere karışmayan hükümetini müdahalede bulunmak zorunda bırakarak, güç duruma düşürmemek için Finley ile Vecih Efendi arasında yapılan anlaşmanın uygun bir tazminat karşılığında yok sayılmasını ya da diğer dini liderler gibi hükümetle hiçbir ilişkisi bulunmamak, hükümetten maaş ve yardım beklememek koşullarıyla Protestan cemiyeti merkezinden gönderilen ruhani liderler gibi, halife tarafından gönderilen bir Şeyh-ül İslam Vekili sıfatıyla Moro halkına eğitim verme, doğru yolu gösterme, okullar ve mescitler açma gibi konularda serbest olması gerektiğini söyler. Ancak yine de hemen karar vermekten yana görünmez. Sorunun etraflıca düşünülmesi için Mehmet Vecih Efendi'den süre ister. Mehmet Vecih Efendi, validen gelen bu süre talebinin Moro sorunun kazandığı önemden kaynaklandığını düşünür.<sup>40</sup>

Genel Vali Harrison'ın vereceği kararın olumlu sonuçlanması için Suriye asıllı Hıristiyan bir doktor olan Necip Salibi büyük bir çaba harcar. Mehmet Vecih Efendi, onunla birlikte bu konuda desteğini gördüğü diğer Suriyeli Hıristiyanları da verdikleri destekten dolayı şükranla anar. Mehmet Vecih Efendi'nin anlattığına göre Lübnanlı olan Necip Salibi, Beyrut Amerikan tıp okulunda okumuştur, eğitimine daha sonra da Amerika'da devam etmiştir. Amerikalıların Filipin adalarını işgal etmesinden sonra da 1900 yılında askeri doktor olarak Filipinler'e gitmiştir. Beş yıl Filipinler'de kalan Necip Salibi, Moroların dillerini, adetlerini ve ahlakını öğrenmiş, İngilizce olarak o tarihte ilk kez Moro tarihini yazan kişi olmuştur. Doktor Salibi, askeri görevinden istifa ettikten sonra da kendi hesabına doktorluk yapmak üzere Manila'ya yerleşmiştir.<sup>41</sup>

Mehmet Vecih Efendi'nin izlenimlerine göre birçok Hıristiyan misyonerinin hedefi haline gelen çaresiz Moro halkı okuma yazma öğrenmek, dini eğitim almak amacıyla civar ülkelerdeki Selamiyye ahalisinden öğretmenler sağlayarak ya da ara sıra civar İslam beldelerini dolaşarak boşuna zaman geçirmişlerdi. Moro halkına öğütler vermeyi bir görev ve vicdani sorumluluk olarak açıklayan Mehmet Vecih Efendi bir milyonluk bir nüfusa sahip olduğunu söylediği fakir halkı cehaletten kurtarmak için kendisinin

---

<sup>40</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 6 Mayıs 1913

<sup>41</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 6 Nisan 1913

çareler üretmek zorunda olduğunu da açıklamalarına ilave ediyordu.<sup>42</sup>

Mehmet Vecih Efendi mektubunda, Filipinler'de Hristiyanların bazı kurumlar aracılığıyla para toplayarak okullar, hastaneler, kiliseler açarlarken, İslam çevrelerinde bu tür girişimleri gerçekleştirecek kurumların bulunmamasının eksikliğine dikkat çekiyordu. Kendisi Filipinler'de bulunduğu sırada Moro adalarının önemli bir kısmını oluşturan Sulu adalarına Espenser adında milyoner bir kadın misyoner gelir. Ona göre bu kadın misyoner, bütün mal varlığını Moroların Hristiyan olmaları uğrunda harcayacaktır.<sup>43</sup> Hatta onunla birlikte gelen diğer bir başka kadın misyoner, Moroların çıplak gezen çocuklarını çoktan giydirmeye başlamıştır bile. Mehmet Vecih Efendi, bütün bunları anlatmasının nedenini Moro adalarında göçebe bir hayat süren ve yarı vahşi olarak ifade ettiği dindaşlarının bu durumdan kurtarılmaları için dünyanın dört bir yanındaki Müslümanları dayanışmaya davet etmek olarak açıklıyordu. Ona göre dünyanın dört bir tarafında bulunan üç yüz milyon Müslümanın bir milyonu birer mecidiye yardımda bulunsa bu çaresiz Moro Müslümanlarının kurtuluşuna destek olabilirlerdi. Ona göre adalarda şimdilik Şeyh-ül İslamlık makamı kurulmuştur. Fakat bunun sürdürülmesi ve takviye edilmesi zorunludur.<sup>44</sup>

Mehmet Vecih Efendiye göre; Amerikalılar genelde Moroları sevmekte ve cehaletten kurtarılmalarını bütün kalpleriyle arzulamaktadırlar. Fakat Moroların kurtuluşu için herkes kendine göre ve farklı yorumlar getirmektedir. Bazıları Moroları içinde buldukları durumdan kurtarmak için Hristiyanlaştırılmalarından yanadırlar. Bunların başında Zamboanga Protestan ruhani lideri Brent ve onun son zamanlarda adalara getirmeye çalıştığı milyoner misyonerler bulunmaktadır. Brent, Mehmet Vecih Efendi'nin deyimiyile bu konudaki "*manevi içyüzünü kuvveden fiile çıkarmak*" için bir arkadaşıyla Amerika'ya gitmiş ve orada bazı söylevlerde bulunmuştu. Brent, eski Filipin hükümetinin ve askerlerinin zavallı Moro halkına uyguladığı şiddeti anlatmış, dini inançlarına dokunmamak koşuluyla ve onları ıslah edebilmek amacıyla okullar açabilmek için yardımsever Amerikalı zenginlerin merhamet duygularına hitap ederek büyük miktarlarda yardım toplamıştı. Fakat yardımları topladıktan sonra niyetini bozarak -ya da gerçek niyetini ortaya koyarak- Moroları Hristiyanlaştırma fikrini hiç saklamadan basın aracılığıyla yaymaya

<sup>42</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 6 Nisan 1913

<sup>43</sup> Bu kadınlar genelde iyi eğitim almış, liberal düşünceli, özgürlük ve bağımsızlık anlayışı ile dolu kimselerdi. İş hayatı o dönemlerde okumuş kadınlara pek açık değildi. Bu durum, aldıkları eğitimi etkili kılmak için bu kadınları ABD dışında misyonerlik faaliyetlerine itmişti. Erkek misyonerler yalnızca erkeklere seslenebilirlerken, kadın misyonerler daha geniş kitlelere seslenebiliyorlardı. Bkz. Akgün 1998, s. 49

<sup>44</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 6 Nisan 1913

başlamıştı. Ona göre, son on yıldır Filipinler’de yaşayan ve Moroların dinlerini koruyabilmek için üç yüz elli sene İspanyollara, sonra da İspanyollar gibi olduklarını düşündükleri Amerikalılara karşı şiddetli bir direniş göstermiş olduklarını bilen Brent’in bu girişimleri Amerika’yı, Moro adalarında zor durumda bırakacak bir girişimdi. Moroların birçoğu din ve imanlarını kaybetmek korkusuyla Amerikalıların koymuş olduğu senelik üç buçuk riyal kişisel vergiyi vermek istemiyor, vermemek için isyan ediyorlardı. Bir Moro, cihat diye kabul ettiği yola başvuruyor kaşlarını, varsa bıyıklarını kazıyor. Balta benzeri silahını omzuna alarak avret bölgesinden başka vücudunun her tarafını çıplak bırakıp Müslüman olmayanları öldürüyordu. Yollara çıkıp farklı milletlerden rast geldiğini baltalıyordu. Bir süre dağa çıkıp sonra şehre, kasabaya geri dönüp cihat diye eşkıyalık yapıyordu. Öldürünceye veya ölünceye kadar buna devam ediyordu. Ölmekten hiç korkmuyor, kendini hayatta mücahit, ölümden sonra şehit kabul ediyordu.<sup>45</sup> Moro, “*kâfir olanlara vergi vermek suretiyle din ve diyanetini kaybedeceği korkusuyla o üç buçuk riyali yine vermemektedir*”, diyen Mehmet Vecih Efendi: “*Şimdi bunu Hristiyan yapmak mümkün müdür?*” diye soruyor ve bu sorusuyla Brent’in girişimlerinin beyhude olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Eşkıyalıkla meşgul olan bu çaresiz insanlar, Finley’nin gayretleriyle Hilafetten bir ulema gönderildiğini haber alınca büyük sevinç gösterilerinde bulunmuşlardı. Hatta içlerinden meşhur birisi Mehmet Vecih Efendi’ye kendisine güvence verilirse kâfir hükümete baş eğmeye hazır olduğunu bile bildirmişti. O da bunu Genel Valiye iletmışti. Mehmet Vecih Efendi’nin düşüncesine göre Amerikan Hükümeti, Filipin adalarından çekilip, adalarda sayı olarak çoğunluğu oluşturan Filipinlere<sup>46</sup> tam bağımsızlık vermekten ve Moroların idaresini bunlara bırakmaktan yanaydı. Oysa Filipinlerin egemenliğine girmektense Amerikalılara köle olmayı tercih eden Morolar için bundan büyük bir felaket düşünülemezdi. Filipinleri kendilerinden hiçbir şekilde üstün görmeyen Morolara göre, Filipinlere bağlı olmaktansa ölmek bin kere daha hayırlıydı. Eski Amerikan Başkanı William Howard Taft ile Filipin eski askeri hükümet yöneticilerinden Wood ve Finley ise Filipinlere bağımsızlık verildiği takdirde dört yüz adadan oluşan Moro adalarının Filipin adalarından ayrılarak Amerikan Hükümeti’nin denetiminde Morolarca idare edilmesinden yanaydılar. Mehmet Vecih Efendi bütün bunları anlatmasındaki amacın Filipinler’in siyasi durumunu açıklamaktan çok, zavallı Moroların geleceği ile memuriyetinin ilişkisini saptamak olarak açıklıyordu.<sup>47</sup>

<sup>45</sup> Mehmet Vecih Efendi’ye göre; bu adet dini değildir. Dini hükümleri öğrenmeleri durumunda Moroların bu uygulamadan vazgeçeceklerini düşünmektedir. *Tasvir-i Efkâr*, 9 Mayıs 1914

<sup>46</sup> Filipin Hıristiyan yerlileri

<sup>47</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 6 Mayıs 1913

### **3. Mehmet Vecih Efendi'nin Filipinler'den Dönüşü**

Mehmet Vecih Efendi 6 Mayıs 1914 günü yayınlanan Üçüncü mektubunu; "...benim buralara kadar gelerek ayrı bir dünyanın, ayrı bir ırkını velhasıl tamamen ayrı ve müstakil şerait (şartlara) ve adata (adetlere) tabi olan dindaşlarımızı tenvirle (aydınlatmakla) meşguliyetimi intaç eden (doğuran) hayr-ı hah (hayır sever) Finley'in tarihiyei teşebüsatını (tarihi girişimini) ve buna müteallik (bağlı) diğer şuuunu (işleri) kayd ve temhid (düzeltme) eylemek lazımdır ki, bunu da gelecek mektubuma bırakıyorum."<sup>48</sup> diyerek bitiriyordu.

Ancak bu mektup onun Filipinler'den gönderdiği son mektup oldu. Mektubun yayınlanmasından üç gün sonra Tasvir-i Efkâr gazetesi Mehmet Vecih Efendi'nin İstanbul'a döndüğünü duyurdu. Gazeteye göre Mehmet Vecih Efendi bir süre İstanbul'da kalacak ve tedavisinin ardından yeniden görevinin başına, yani Filipinler'e dönecekti. Tasvir-i Efkâr, Manila'nın en büyük gazetesi olan The Manila Times gazetesinin 2 Nisan 1914 tarihli nüshasında Mehmet Vecih Efendi hakkında yazılan bir makaleyi de yayınladı. Makalede Mehmet Vecih Efendi'nin, Filipin adalarında iki buçuk ay kaldıktan sonra hem hilafet makamına Filipinler'de gördüklerini anlatmak hem de tedavisini yaptırmak için Manila'dan ayrılarak İstanbul'a dönmekte olduğu anlatılıyordu. Söz konusu makalede ısrarla Mehmet Vecih Efendi'nin sağlık problemleri nedeniyle İstanbul'a gittiği, sağlığına kavuşur kavuşmaz yeniden Moroları uygarlaştırmak için gerekli olan maddi desteği de sağlayıp adalara geri döneceği vurgulanmaktaydı. Eğer geri dönemez ise yerine birini geçireceği iddia edilmekteydi.<sup>49</sup> Şüphesiz ki Mehmet Vecih Efendi'nin dönmesinde kendisine gelen şikâyetleri ciddiye alan Amerika'nın Filipinler Genel Valisi Francis Burton Harrison'ın baskıları etkili olmuştu.<sup>50</sup> Harrison Mehmet Vecih Efendi'nin Filipinler'deki geleceği için karar verebilmek adına kendisinden süre istemişti. Bu nedenle genel vali onu bir ay kadar Manila'da bekletmişti. Fakat anlaşılın o ki Genel Vali Harrison, baskılara daha fazla karşı koymamış, Washington'daki yeni hükümetten de Finley'nin girişimlerini destekleyen bir işaret alamadığı ya da hükümetini zorda bırakmak istemediği için Mehmet Vecih Efendi'nin Filipinler'den uzaklaştırılmasını ve ülkesine dönmesini sağlamıştı.

The Manila Times, Malezya'yı<sup>51</sup> o tarihe kadar ziyaret eden ulemeden en seçkin kişi olarak tanıttığı Mehmet Vecih Efendi'nin Filipin adalarını ziyaret

<sup>48</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 6 Mayıs 1913

<sup>49</sup> *Tasvir-i Efkâr*, 9 Mayıs 1914

<sup>50</sup> Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Osmanlı-Malay Dünyası Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ET: 23.02.2018)

<sup>50</sup> *Özcan 1997*, s. 38

<sup>51</sup> Şimdiki Malezya'nın bir bölümü o yıllarda Filipinler'e dahildi.

etmesinin iyi sonuçlar doğuracağını, Moro sorununun çözümünün Mehmet Vecih Efendi'nin uygulayacağı programla mümkün olabileceğini iddia ediyordu. Gazeteye göre Mehmet Vecih Efendi'yi Zamboanga'ya varışında beş binden fazla Müslüman karşılamış ve yaşadığı sürece adalarda kendileriyle birlikte kalmasını istemişlerdi. Mehmet Vecih Efendi'nin Zamboanga'ya gelişi ve büyük bir kalabalık tarafından karşılanması civarda yaşayan Amerikalıları ve Filipinlileri telaşlandırmıştı. Telaşın nedeni kendisinin Moroları ayaklanmaya sevk edecek yeni bir mehdi olabileceği kaygısıydı. Gazeteye göre, Mehmet Vecih Efendi'nin birkaç hafta içinde gösterdiği tavır bu telaşı ortadan kaldırmıştı. O, yalnız bir mehdi (hidayete eren) değil, bir şerifti (kutsal, şerefli).<sup>52</sup> Bu özellikleri yine de onun geri gönderilmesine yetmemişti.

#### **4. Mehmet Vecih Efendi'yi Filipinler'e Yeniden Gönderme Girişimleri ve Mehmet Vecih Efendi'nin Vefatı**

1914 Mayıs ayı başlarında İstanbul'a dönen Mehmet Vecih Efendi hayatına doğduğu topraklarda, Nasıra'da devam etme kararı verdi. Bu arada Avrupa'da savaş patlak verdi. Daha sonra bütün dünyayı saran ve I.Dünya Savaşı adı verilen bu genel savaşta, Osmanlı Devleti'ni yönetenler Almanya'nın yanında yer alma kararı aldı. Osmanlı Devleti çok geçmeden 1914 Kasım ayı başında da kendini savaşın içinde buldu. Kayzer II. Wilhelm başta olmak üzere Almanya'yı yönetenler halifenin İslam dünyasında etkili olduğuna inanıyorlardı. Nitekim Almanya'nın isteği doğrultusunda Halife-Sultan Mehmet Reşad 11 Kasım 1914'te cihat ilan etti. Cihat'ın İngiltere, Rusya, Fransa, Sırbistan ve Karadağ'a karşı ilan edildiği görüldü. İlan edilen Cihat'ın İslam dinini yaymaktan çok, İngiliz ve Fransız esaretinde bulunan Müslümanları esaretten kurtarmayı, Osmanlı Devleti'ni savunma ve gücünü artırmayı amaçladığı anlaşılıyordu.<sup>53</sup> İstanbul'da alınan Cihat kararı üzerine 4. Ordu Komutanı Ahmet Cemal Paşa'nın harekete geçtiği görüldü. Arşiv belgelerine göre Cemal Paşa'nın, Uzak Doğu'da İngiliz sömürgelerindeki Müslümanlar üzerinde etki yaratabilecek, onları harekete geçirebilecek bir çözüm yolu arayışına girdiği ve kendisine isim olarak önerildiği anlaşılan "*Filipinler Şeyh-ül İslam Vekili*" Seyit Mehmet Efendi hakkında bilgi edinmeye çalıştığı anlaşılıyordu. Cemal Paşa'nın, bu amaçla 19 Nisan 1915 tarihinde Kudüs'teki karargâhından Dahiliye Nezareti'ne bir telgraf çektiği ve Mehmet Vecih Efendi hakkında bazı sorular sorduğu görülmüyordu: "*Bu adam kimdir? Ne dereceye kadar itimat olunur? Yeniden Filipin'e gönderilirse iddia ettikleri üzere bir iş*

<sup>52</sup> *Tasvir-i Efkar*, 9 Mayıs 1914

<sup>53</sup> Çolak 2014, s.32-33



*ABD'nin Talebi Üzerine Mehmet Vecih'in Filipinler'e Şeyh-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi (1913)*

göreceği hakkında sizin kanaatiniz nedir?"<sup>54</sup> Cemal Paşa'nın bu sorularına 22 Nisan 1915'te Dahiliye Nezareti, Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü tarafından olumlu yanıt verildiği görülmektedir: "Amerika hükümetiyle ba'de'l-ittifak (anlaşarak) Bab-ı Meşihat, Mehmet Vecih Efendi'yi Filipin adalarına Şey-ül İslam tayin etmişti. Kendisi şayan-ı itimat (güvenilir) ve zekidir. O havalide ve bilhassa Hindistan'daki ilan-ı cihadı neşr için azami muvaffak olur."<sup>55</sup>

Bu olumlu cevabın ardından Cemal Paşa'nın Mehmet Vecih Efendi'yi yeniden Filipinler yöresine gönderebilmek için çaba harcadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Cemal Paşa, Başkent İstanbul'a 17 Haziran 1915'te gönderdiği bir başka yazıda: "evvelce kararlaştırıldığı veçhile Filipin Şey-ül İslamı Vecih Bey'i Amerika sefinesi ile Filipin'e sevk ediyorum. Kendisine masraf-ı dahiliye ve orada eline para geçinceye kadar idare etmek üzere dört yüz lira verdim." demektedir ve verdiği dört yüz liranın örtülü ödenekten kendisine gönderilmesini istemektedir.<sup>56</sup> Dahiliye Nezareti, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti tarafından Cemal Paşa'ya verilen yanıtta örtülü ödenekten istediği dört yüz liranın telgraf havalesiyle Suriye valiliğine gönderildiği ve paranın vilayetten talep edilmesi istemekteydi.<sup>57</sup> Benzer bir yazı vilayete de gönderilmiş ve dört yüz liranın Cemal Paşa'ya ödenmesi istenmişti.<sup>58</sup>

Cemal Paşa'nın başlattığı bu girişimin hayata geçirilebilmesi için henüz I. Dünya Savaşı'na katılmamış olan, Amerika Hükümeti'yle ilişki kurulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Amerika'nın İstanbul Büyükelçisi Morgenthau, Mehmet Vecih Efendi ve beraberindekilerin Amerikan Tennessee gemisi ile yola çıkabilmeleri konusunda Washington ile yazışmış ama gemi kalkana kadar kendisine yanıt verilmemişti. Geminin Beyrut limanından ayrıldığı gün Amerikan Hükümeti bu seyahati onaylamadığını bildirmişti. Fakat artık çok geçti. Tennessee adlı gemi çoktan Beyrut'tan ayrılmıştı. Mehmet Vecih Efendi Amerika'ya ulaşmasına rağmen bir daha Filipinler'e gidemedi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelere göre Mehmet Vecih Efendi, Amerika'da iken, Suriye'de Nasıra'da yaşayan ailesine ulaştırılmak üzere "üç kıta açık mektup ve bir kıta kâğıt dolar" göndermişti. Bu para ve mektupların Beyrut Valiliği aracılığıyla ailesine ulaştırılması için Selanik Başkonsolosluğu'nun, Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 15 Ağustos 1915 tarihli yazışmalar<sup>59</sup> dışında hayatta olduğu süre içerisinde hakkında başka bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Böbrek rahatsızlığı yaşayan Şeyh-ül İslam Vekili Mehmet Vecih

<sup>54</sup> BOA, DH. ŞFR, 468/23, R. 06.02.1331

<sup>55</sup> BOA, DH. ŞRF, 52/82, H. 07.06.1333

<sup>56</sup> BOA, DH.EUM.KLU, 9/12, H. 09.08.1333

<sup>57</sup> BOA, DH.EUM.KLU, 9/12, H. 09.08.1333

<sup>58</sup> BOA, DH.EUM.KLU, 9/12, H. 09.08.1333

<sup>59</sup> BOA, DH.KMS, 34/24, H.13.11.1333

Efendi'nin Nasıra'da yaşayan ailesi 1916 yazında Beyrut Valiliği'ne başvurarak, kendisinin ölüm haberini aldıklarını bunun doğru olup olmadığını araştırılmasını ister. Ailenin başvurusu üzerine harekete geçen Beyrut Valisi Azmi Bey, 3 Temmuz 1916 günü gönderdiği bir telgrafla Şeyh-ül İslam Vekili Mehmet Vecihi Efendi'nin ailesinin isteğini Dahiliye Nezareti'ne iletir.<sup>60</sup> Bu istek üzerine harekete geçen Hariciye Nezareti, Newyork Konsolosluğu'ndan gelen 12 Temmuz 1916 tarihli bir yazı ile Filipin Şeyh-ül İslamı Mehmet Vecih Efendi'nin yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak ABD'nin Virginia Eyeleti'nin Richmond şehrinde 4 Mayıs 1916 günü vefat ettiğini Dahiliye Nezareti'ne bildirir.<sup>61</sup> Dahiliye Nezareti, bu bilgiyi Şeyh-ül İslam Vekili Mehmet Vecih Efendi'nin ailesine ulaştırması için Beyrut Valisi Azmi Bey'e iletir.<sup>62</sup> Mehmet Vecih Efendi çok genç bir yaşta vefat etmiş ve geride bakıma muhtaç bir aile bırakmıştır. Bunu iyi bildiği anlaşılan ve onun Filipinler'e geri dönmesi için bir süre önce büyük çaba harcamış olan 4. Ordu Kumandanı Ahmet Cemal Paşa, Şey-ül İslam Vekili Vecih Efendi'nin geride bıraktığı ailesine hükümet tarafından yardım edilmesi için 20 Haziran 1916 tarihinde Dahiliye Nazırı Talat Bey'e başvurur: "*Aksay-ı Şark Müslüman aleminde cihad-ı mukaddes teşebbüsünde bulunmak için gönderilmiş olan Filipin Şeyh-ül İslam'ı Şeyh Vecih Efend'nin 5 Mayıs 332 tarihinde<sup>63</sup> Amerika'da vefat eylediği anlaşılmıştır. Kıymetli ve fedakâr bir zat olan müşar-ün ileyhin valide ve zevcesinden başka iki bekar hemşire ve üç bekar kerime ve küçük bir erkek çocuk terk etmiştir. Bu çocuklar yedi ila on sekiz yaşındadırlar. Elyevm Nasıra'da ikamet ediyorlar. Bir kanun-u mahsus tanzim edilerek hidemat-ı vazife tertibinden bin beş yüz kuruş tahsis edilmesine velayet buyrulmasını zat-ı alinizden bilhassa istirham ederim.*"<sup>64</sup> Cemal Paşa'nın bu talebi, Dahiliye Nazırı Talat Bey'e göre mümkün değildi. Fakat talep edilen para, acılı aileye, bir defaya mahsus olmak üzere verilebilirdi. "*Merhum Vecih Efendi ailesine hidemat-ı vatan-ı vazife-i maaş tahsisi için mukteza kanunun Meclis-i Mebusan'dan çıkarılması pek müşküldür. Niyaz (muhtaç) aile-i mezkureye bir defaya mahsus olarak nakden muavenet olunması münasip olacaktır.*"<sup>65</sup>

Bu yardım kararının yerine getirilip getirilemediği, bilinmemektedir. Çünkü Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı sonunda Kudüs, Beyrut ve bütün Suriye topraklarını kaybetti. Bölge İngiliz kontrolüne girdi. Savaş sonunda Orta

<sup>60</sup> BOA, DH.EUM, 4. Şube 8/20, H.25.10.1335

<sup>61</sup> BOA, DH.EUM, 4. Şube 8/20, H.25.10.1335

<sup>62</sup> BOA, DH.EUM, 4. Şube 8/20, H.25.10.1335

<sup>63</sup> Yukarıda da belirtildiği gibi Newyork Konsolosluğu'nun 12 Temmuz 1916 tarihinde gönderdiği yazıda Mehmet Vecih Efendi'nin ölüm tarihi 4 Mayıs 1916 olarak verilmiştir.

<sup>64</sup> BOA, DH.KMS, 42/13, H.25.01.1335

<sup>65</sup> BOA, DH.KMS, 42/13, H.25.01.1335

Doğu haritası yeniden şekillendirilirken Mehmet Vecih Efendi'nin ailesinin yaşadığı topraklar da Türkiye sınırları dışında kaldı. Bundan dolayı ailenin bundan sonraki akıbeti de bilinmemektedir.

### **Sonuç**

İlkçağlardan itibaren büyük önem kazanan baharat, Orta Doğulu tüccarlar tarafından Uzak Doğu limanlarından alınıp, Basra Körfezi ve Kızıl Deniz üzerinden Doğu Akdeniz limanlarına ulaştırılıyordu. Bu ticareti gerçekleştirenler de gene Arap tüccarlardı. Bu tüccarlar Hindistan'ın da ötesine uzanarak Singapur, Malezya ve Filipinler'e kadar gidip geliyorlardı. Arap tüccarlar bu uzak bölgelere ulaşırken kendi dini inançlarını da buralara taşımışlar ve İslamiyet'in bu topraklara kök salmasında ve yayılmasında etkili olmuşlardı. Fakat on altıncı yüzyılda İspanyolların gelişi ile birlikte durum tersine dönmeye başlamıştı. İspanyollar klasik sömürgecilik taktiklerine başvurarak Filipinler'i Hristiyanlaştırmaya koyulmuşlardı. Böylelikle İslamiyet yayıldığı alanlarda yok edilmek, tüm yöre halkı zorla Hristiyanlaştırmak isteniyordu. Bunun üzerine Müslüman halk İspanyollara karşı direnmiş, Müslümanlar Filipinler'in güneyindeki adalarda sıkışıp kalmışlardı. Filipin Müslümanları aynı direnişi 1898 anlaşmasından sonra Filipinler'e egemen olan Amerikalılara da göstermişti. İşte Osmanlıların Filipin Müslümanları ile olan ilişkisinin de tam bu dönemde, yani Filipinler'de Amerikan egemenliğinin başladığı dönemde gerçekleştiği görüldü.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında Endüstri Devrimi ile birlikte ekonomisini büyüten Amerika Birleşik Devletleri ürettiği mallarını satabileceği geniş alanlar arıyor, Çin ve Asya pazarlarına girmeye çalışıyordu. Bunun ilk adımını da Uzak Doğu'da Filipinler'i ele geçirerek attı. Fakat Amerika'nın Filipinler üzerinden Asya pazarına atlayabilmesi için her şeyden önce Filipinler'de huzuru sağlaması gerekiyordu. İşte II. Abdülhamit döneminde başlayan Osmanlı-Filipin Müslümanları ilişkisi böyle bir dönemde başlamıştı. Amerika'nın talebi üzerine Abdülhamit'in halife sıfatıyla gönderdiği mektuba rağmen durum değişmemiş, Müslüman direnişi devam etmişti. Amerikalıların Filipinlilerle giriştiği mücadele yaklaşık beş yıl sürmüş, binlerce insan öldüğü halde barış sağlanamamış, Filipin Müslümanlarına boyun eğdirilememişti. Bunun üzerine Filipinler siyasetinde değişikliğe giden Amerika, sertlik yanlısı politikasından vazgeçerek uzlaşmacı bir politik anlayışa yönelmişti. Müslüman direnişini kırmak için bu kez devreye Amerika'nın Zamboanga Valisi John P. Finley girmişti. Onun aracılığıyla Filipin Müslümanları Osmanlı Devleti ile bir kez daha ilişki kurmaya çalışmışlar ve bunda da başarılı olmuşlardı. Fakat Osmanlı Devleti'nin Filipin Müslümanlarına sağlamaya çalıştığı manevi destek Hristiyan misyonerler aracılığı ile engellenmiş ve Filipinler'e gönderilen Şey-ül

İslam Vekili Mehmet Vecih Efendi geri dönmek zorunda bırakılmış, yöredeki Müslüman halk ile bağlantı koparılmıştı. Cemal Paşa'nın I. Dünya Savaşı'ndaki çabaları da başarıya ulaşmamış ve bir daha da Filipin Müslümanları ile ilişki kurulamamıştır.

Öyle anlaşılıyor ki Amerika, Osmanlı Halifesi aracılığıyla emperyalist çıkarları için Moro Müslüman halkına boyun eğdirmek, onları kontrol altına almak isterken, kısa süre önce Balkan Savaşları faciasını yaşamış olan Osmanlı Hükümeti de coğrafik olarak kendisinden çok uzak olan ve hemen hemen hiç tanımadığı dindaşlarına Amerika aracılığıyla ulaşmaya çalışmış, onların dini eğitim almaları için çabalamış ama elinden bundan daha fazlası da gelmemiştir. Çünkü 1913-14 yıllarında Osmanlı Devleti artık geçmişindeki gibi güçlü değildi.

Öte yandan ABD'nin yirminci yüzyıl başında Filipin Müslümanları için adalarda hem din özgürlüğü vaat etmesi hem de adalar halkı yararına okul, hastane vb. kurumları faaliyete geçirmesi gibi bazı tutum ve davranışlar sergilemesi milli mücadele yıllarında Türkiye üzerinde de etkisini hissettirmiştir. Bu etki ilk olarak 1919 yaz aylarında Türkiye, Suriye ve Ermenistan mandaterliği konusunda araştırma yapmak için Paris Konferansı'nda alınan karar sonrası ABD Hükümeti'nin gönderdiği King – Crane Komisyonu İstanbul'a geldiğinde görülmüştür. Başta Tasvir-i Efkâr ve İstiklal gazeteleri olmak üzere bazı gazeteler Amerika'nın Filipin Müslümanlarına sağladığı din özgürlüğünü ve ekonomik yardımları örnek göstererek Amerikan mandaterliğinin kabul edilmesinden yana tavır koymuşlar ve kamuoyunu bu yönde etkilemeye çalışmışlardır. İkinci olarak ise, bu düşünce 4-11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde ABD mandaterliğinin kabul edilmesini isteyenlerin dayanaklarından birisini oluşturmuştur.

## KAYNAKLAR

### a. Arşiv Kaynakları

- BOA, HR.SYS, 70-36 M.21.04. 1913  
BOA, BEO 4174-313019, H 15.06.1331  
BOA, İ.MBH, 12/40, H.11.06.1331  
BOA, İ.TAL, 483/22, H-22.06.1331  
BOA, DH. ŞFR, 468/23, R. 06.02.1331  
BOA, DH. ŞRF, 52/82, H. 07.06.1333  
BOA, DH.EUM.KLU, 9/12, H. 09.08.1333  
BOA, DH.KMS, 34/24, H.13.11.1333  
BOA, DH.EUM, 4. Şube 8/20, H.25.10.1335  
BOA, DH.KMS, 42/13, H.25.01.1335

### b. Süreli Yayınlar (Gazeteler)

- Tasvir-i Efkâr, "Filipin Mektupları 2", 6 Nisan 1913  
Tasvir-i Efkâr, "Filipin Mektupları 3. Filipinli Dindaşlarımız ne Haldedir?", 6 Mayıs 1913  
Tasvir-i Efkâr, "Şeyh-ül İslam Vekilinin Avdeti." 9 Mayıs 1914  
Tasvir-i Efkâr, "Filipin Ahali-i İslamiyesi", 28 Mayıs 1913.

### c. Kitaplar

- Adib 1996 C.Adib Majul, "Filipinler (Fizikî ve Beşerî Coğrafya, Tarih) Güneydoğu Asya'da Takımadalardan Meydana Gelen Ülke." *İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul cilt 13, s. 82-84
- Akgün 1998 Seçil Akgün, "19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyo Kültürel Etkilerin Amerika Boyutu" *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları 57, İstanbul, s.44-55
- Armaoğlu 1983 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- Ataöv 2007 Türkkaya Ataöv, *Amerikan Emperyalizmi Doğuşu ve Gelişimi*, İleri Yayınları, İstanbul
- Çolak 2014 Mustafa Çolak, *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914- 1918)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Göksoy 1996 İsmail Hakkı Göksoy, "Filipinler (Ülkede İslamiyet)" *İslam Ansiklopedisi*, cilt 13, s. 84-88, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul
- Özcan 1997 Azmi Özcan, *Pan-İslamizm*, İsam Yayınları, İstanbul
- Sander 1989 Oral Sander, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e Kadar*, İmge Kitapevi yayınları, Ankara

Whitney 1965

Frances Whitney, *Amerikan Tarihinin Ana Hatları*, Rüzgârlı Matbaa, Ankara

#### d. İnternet Kaynakları

Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Osmanlı-Malay Dünyası Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi:

[http:// Osmanlimalay.fsm.edu.tr/Osmanli-Malay-Dunyasi-Calismalari-Uygulama-ve-Arastirma-Merkezi-Osmanli-Malay-Dunyasi-Iliskileri-Wajih](http://Osmanlimalay.fsm.edu.tr/Osmanli-Malay-Dunyasi-Calismalari-Uygulama-ve-Arastirma-Merkezi-Osmanli-Malay-Dunyasi-Iliskileri-Wajih) (ET: 23.02.2018)

### SUMMARY

The United States, founded in the late eighteenth century with anti-colonial ideas, became a colonial state with the territories it acquired from outside of its mainland at the end of the nineteenth century. The United States has tried to treat the religious beliefs and traditions respectfully to its people in its colonies by following a method different from the previous colonists in the territories it seized. The United States opened schools, hospitals, charities and gave jobs to the unemployed. But in the Philippines, where The United States seized from Spain, the Muslim people who lived in Mindanao and called Moro, did not submit to these new masters and resisted them with the concern that the United States would continue to treat them just like Spain. The United States interests can be achieved by winning Moros and the only way to this is winning them with religion, John P. Finley managed to convince his government in early 1913. He went to Istanbul with a letter from Morean religious leaders he had received earlier. The aim was to get support from the Ottoman State and help the people of Moro to accept The United States sovereignty, with the help of a religious officer.

For this purpose, Zamboanga Governor John P. Finley, who came to İstanbul, visited Shaykh al-Islam Esad Efendi on 27 March 1913. Finley gave information to Esad Efendi about the Moro Muslims and gave a letter written by the Moro Muslim leaders to the Ottoman Sultan and Caliph Mehmet Reşat. In addition, Finley gave a memorandum to Esad Efendi, which included the advices to Moro Muslims.

As previously planned, Finley demanded a cleric from the Ottoman Empire for Moro Muslims who would taught Islamism to the Philippines. His offer was accepted. Mehmet Vecih Efendi, one of the clerk in Shaykh al-Islam, was appointed on 13 May 1913 as Philippines Shaykh al-Islam deputy with the approval of Sultan Reşat. Following this approval, Finley was accepted by Sultan Reşat on 22 May 1913. During the meeting, Sultan Reşad expressed his gratitude to Finley for the guarantee of the religious freedom that United States gave to the Moros. Sultan Reşat provided John P. Finley with the award of a third degree Mecidiye Order with the idea that his initiatives contributed to the Islamic world. On the other hand, John P. Finley's request to be written to the Philippine Muslims from Shaykh al-Islam prepared and delivered to him in this interview.

*ABD'nin Talebi Üzerine Mehmet Vecih'in Filipinler'e Şeyh-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi (1913)*

Mehmet Vecih Efendi, who was assigned to Philippines as a deputy of Shaykh al-Islam, left İstanbul in October 1913 and reached Philippines in January 1914. Mehmet Vecih Efendi shared his impressions about Philippines with Ottoman public through letters which he sent to Tasvir-i Efkâr newspaper.

Mehmet Vecih Efendi was welcomed in Zamboanga with a flaming ceremony prepared by Finley and the people of Moro. His arrival to Philippines were not welcomed by some circles, especially the Christian missionaries. Many journalists did not refrain from writing articles criticizing this situation by acknowledging that John P. Finley's attempt to bring Mehmet Vecih Efendi into Philippines was against the principle of "*The United States government does not interfere with religious affairs*". Mehmet Vecih's arrival to Zamboanga led to the idea that the Moro islands should be governed by a separate administration. In the following days, Mehmet Vecih Efendi's visit with Finley to other Moro Islands strengthened this idea. As a matter of fact, after the visit done by Mehmet Vecih and Finley to the Mora Islands, protests reached to Philippine General Governor Francis Burton Harrison and Governor invited Mehmet Vecih and Finley to Manila on February 10<sup>th</sup>, 1914.

The Governor General Harrison who could not take such pressure after waiting for some time and did not able to receive a signal from the Washington government in support of Finley's attempts, has detracted Mehmet Vecih Efendi from Philippines. In fact, Mehmet Vecih Efendi returned to İstanbul in early May 1914 for health problems. Although it was claimed that he would return after regaining his health, but he could not return to Philippines. Mehmet Vecih Efendi decided to live his life in Nazareth where he was born. In the meantime, World War I began, the Ottoman Sultan and Caliph Reşat declared jihad. Cemal Pasha, the commander of the Fourth Army in Beirut, believed that he could benefit from Caliph's announcement of the jihad for upholding the Muslims in the Indian region. To this end, Mehmet Vecih Efendi was sent back to the United States for reaching the region through United States. But this initiative did not achieve its goal. Mehmet Vecih Efendi died in May 4, 1916 in Richmond City, Virginia.